

Каримова Б.Ж., *Мамырова К.С.

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан, Алматы қ.,
*e-mail: Sultan-3@mail.ru

АМЕРИКА ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БАСЫЛЫМДАРДАҒЫ ЭКОЛОГИЯ МӘСЕЛЕСІНІҢ КӨТЕРІЛУІ

Бұл мақалада Америка және Қазақстандағы экологиялық проблемалар, БАҚ-тағы экологиялық мәселелердің жазылуы, экологиялық мәдениет, Америка Құрама Штаттарында экологиялық құқықтық жүйені қалыптастыру қарастырылған. Әлемдік экологиялық мәселелердің түп тамыры – қоршаған ортаға деген немқұрайлық көзқарастың белең алуында жатыр. Еліміздегі экологияны бақылау мен мониторинг жасау мекемелерінің жұмыстарын жандандыру, зерттеу нәтижелерін халыққа ашық, әрі шынайы жеткізу өте әлсіз. Табиғатты қорғау саласындағы өзекті мәселелермен танысқан сайын қоршаған ортаны бүгіннен ойламасақ, ертең кеш болатыны анық. Осы орайда адам бойында экологиялық мәдениет қалыптастыру басты мәселе. Экологиялық мәдениеттің қалыптасуында экологиялық білім беру жүйесі, тәрбие беру, бұқаралық ақпарат құралдары маңызды рөл атқарады. Білім беру барысында теориялық қана емес, сонымен бірге тәжірибелік білім беру қажеттілігі анықталуда. Экология мен қоршаған ортаны қорғау БАҚ арқылы жүйелі жүргізу қоғамдық мәнге ие болмақ. Бүгінгі таңда қоршаған ортаны қорғау оның түйткілді мәселелерін шешу барысында мемлекеттік саясат жүргізілуде. Қазіргі кезде ғылыми негізделген экологиялық мәдениет ұғымын жастар арасында насихаттаудың алғы шарттары талданған. Экологиялық мәдениет – бұл адамның табиғатқа әсерінің әлеуметтік реттеушілерінің жиынтығы, экологиялық білім мен тәрбие берудің жүйесі. Қалыптасқан жағдайда сол арқылы ғана қоғам мен табиғи ортаның тепе-теңдігін ұстау мүмкін болады. БАҚ-та экологиялық проблемаларды анықтаудың маңыздылығы қарастырылған. Америка және Қазақстандық басылымдардағы экологиялық мәселелерді жазудағы жекелеген журналистердің еңбектері талданып, экологиялық журналистиканы дамытудың маңыздылығы қарастырылған.

Түйін сөздер: экологиялық журналистика, экологиялық мәдениет, экологиялық білім, эко-мәдениет, экологиялық коммуникация.

Karimova B.Zh., Mamirova K.S.
Al-Farabi Kazakh national university,
Қазақстан, г. Алматы, *e-mail: Sultan-3@mail.ru

The Coverage of Problems of Ecology in Media of the USA and Kazakhstan

This article touches upon environmental problems in America and Kazakhstan, the coverage of environmental problems in the media, and the formation of an environmental law system in the United States of America. Negligent attitude to the environment is the main reason for the emergence of environmental problems in the world. Very little work is done to improve the activities of environmental monitoring and controlling institutions and lack of transparency in the coverage of research results is observed. Having become acquainted with the current environmental problems, we are increasingly convinced that we cannot postpone the decision of this issue, because in the future it may be too late. In this context, the main problem is the formation of an ecological culture of a person. Environmental education, education, the media play an important role in the formation of ecological culture. The necessity of not only theoretical, but also practical education in education is determined. To protect the environment and the ecology systematically through the media will be of public importance. Currently, the state policy on the environment and solving its problems is being carried out, the prerequisites for propagating the scientifically grounded concept of ecological culture among the youth are analyzed. Ecological culture is a set of

social regulators of human influence on nature, a system of ecological education and upbringing. Only this way it will be possible to maintain a balance between society and the environment. The importance of identifying environmental problems in the media is considered. Also, the work of individual journalists in the field of environmental problems in American and Kazakh publications are analyzed and the importance of developing environmental journalism is considered.

Key words: ecological journalism, ecological culture, ecological knowledge, ecological communication.

Каримова Б.Ж. *, Мамырова К.С.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Казахстан, г. Алматы, *e-mail: Sultan-3@mail.ru

Проблемы экологии в СМИ США и Казахстана

В этой статье рассматриваются экологические проблемы в Америке и Казахстане, освещение экологических проблем в средствах массовой информации, формирование системы экологического права в Соединенных Штатах Америки. Небрежное отношение к окружающей среде является основной причиной появления экологических проблем в мире. Очень слабо ведется работа по улучшению деятельности учреждений по наблюдению за состоянием окружающей среды и мониторингу, не хватает прозрачности в освещении результатов исследований. Ознакомившись с текущими экологическими проблемами, мы все больше убеждаемся в том, что нельзя откладывать решение данного вопроса, поскольку в дальнейшем может быть слишком поздно. В этом контексте основной проблемой является формирование экологической культуры человека. Экологическое образование, воспитание, средства массовой информации играют важную роль в формировании экологической культуры. Определена необходимость не только теоретического, но и практического обучения в образовании. Систематическая защита экологии и окружающей среды через средства массовой информации будет иметь общественное значение. В настоящее время по вопросам окружающей среды и проблемам проводится государственная политика, проанализированы предпосылки пропаганды научно обоснованной концепции экологической культуры среди молодежи. Экологическая культура представляет собой совокупность социальных регуляторов воздействия человека на природу, систему экологического образования и воспитания. Только через нее можно будет поддерживать баланс общества и окружающей среды. Рассматривается важность выявления экологических проблем в СМИ. Также проанализированы работы отдельных журналистов в области экологических проблем в американских и казахстанских публикациях и рассматривается важность развития экологической журналистики.

Ключевые слова: экологическая журналистика, экологическая культура, экологическое знание, экологическая коммуникация.

Кіріспе

Экологиялық мәдениет немесе қоршаған органы қорғау мәселесі туралы негізгі білім адамзат дамуында ерте кезеңдерден бастап қалыптасып келеді. Табиғатты қорғау сипаты қазақ даласында да өте ертеден бастау алып келген. Қазақ халқының өзінің де табиғатқа деген сүйіспеншілігі мен мейір шапағаты мен жанашырлық сезімі күнделікті өмір салтымыз, табиғатқа көзқарасымыз, тұрмыс-тіршілігіміз арқылы айқын сезіліп отырған. Бір ғана «Табиғат ана» деген сөздің өзінде ғана қаншама сұлулық, ұлағат тағылымы мол тәрбие, дарынды даналықтың үлгі өнегесі өмірмен өзектесіп, тағдырмен тамырласып жатқандығын байқауға болады. Көшпелі өмір сүрген ата-бабаларымыз күндіз-түні, жыл бойы малының жағдайын ойлап, көшіп-жүруінің өзі табиғатты қорғаудың көшпелік үрдісі. Өзі тұрған жерінің құсын, аңын, шөбін

үнемдеп пайдаланды. Төрт түліктің бабын ойлап табиғатпен үйлесімді экожүйе ұйымдастыра білді. Қазақ халқының тұрмысындағы көктеу, жайлау, күздеу, қыстау болуының өзі табиғатты қорғаудың үлгісі. Қазақ халқы көктемде аң ауламаған, табиғатқа аяушылық көзбен қараған. Бұның өзі қазақ халқында экологиялық мәдениеттің өте ертеден-ақ қалыптасып, күнделікті тұрмыс-тіршілігінің өзегіне арналғандығын айқындайды.

Мәдениет экологиясы терминін алғаш ғылыми айналымға енгізген Д.С. Лихачевтің пікірінше этикалық-рухани құндылықтарды ашатын экологиялық мәдениет сұрақтары зерттеуді аса қажет етеді. Экологиялық дағдарысқа қауіпті тудыратын тек сыртқы ортаның ластануы ғана емес, сонымен қатар адамның ішкі әлемінің, мәдениетінің, санасының ластануы да экологиялық қауіпті құрайды (Беркунова Л.А., 2004).

Негізгі бөлім

«Мәдениет» түсінігі жайлы қарастырсақ, адамның табиғатқа қатынасы үнемі мәдениетпен тығыз қарым-қатынаста болады. Ондай қатынастың бастапқы негізі қоғамның қарапайым қажеттіліктері болды, ал табиғатты адам өзінің қажеттіліктерін қанағаттандырудың тәсілі ретінде қабылдайды. Адам баласы негізінен табиғат пен өзінің біртұтастығын, адам мен табиғат байланысының ешқашан үзілмейтіндігін сезінеді, сонымен қатар тұтынушы мәдениеттен өндіруші мәдениетке көшу арқылы табиғатпен байланысын үздіксіз механизмге айналдырады, демек мәдениет табиғатпен байланысын күшейтеді.

Қазіргі кезде ғылыми негізделген экологиялық мәдениет ұғымын жастар мектеп қабырғасынан алады. Экологиялық білімді, көзқарасты, өнегелілікті, экологиялық мәдениетті қалыптастырудың мақсаттарын жүзеге асырудың негізін мектеп құрайды. Тұлға іс-әрекет барысында дамитын болғандықтан экология саласында алынатын білімдер қоршаған ортаны қорғаудағы нақты іс-әрекеттермен бекітілуі тиіс.

Адамзаттың эволюциялық дамуының жаңа сатыға көтерілуі үшін, ақылды адамнан рухани адамға өтуі үшін рухани жетілу бүгінгі қоғамның басты мақсаты болуы тиіс. Өйткені, техникалық прогресс автоматты түрде рухани прогресті жүргізбейтінін өмір сенімді түрде дәлелдейді. Жас адамның руханияты оның жеке құндылықтары арқылы ашылады. Өмірдің ең дамыған негізгі нысаны адамзатты өсірген ең жоғары және абсолютті болмыстың құндылығы табиғат болып табылады.

Белгілі зерттеуші ғалымдар Н. Фомина, Н. Старовойтенко атап өткендей, табиғатқа деген құнды қарым-қатынас іргелі және барлығын қамтыған өлшемі болып табылады. Табиғатты құндылық ретінде түсінбеу кез келген қызметке қатысты оның құралдық сипатын иеленеді. Жастардың табиғатқа деген мұндай құнды қарым-қатынасы, оның табиғат жағынан ғана қасиеттерін емес, сонымен қатар практикалық және танымдық, эстетикалық және адамгершілік құндылықтарын жан-жақты дамытады (Фомина Н., Старовойтенко Н., 2010).

Экологиялық мәдениет қоғам дамуындағы әлеуметтік-экономикалық форматты әлеуметтік-экологиялық форматқа өзгерте алады, демек академик В.И. Вернадскийдің арманындағы биосфераның ноосфераға көшуі, ол білім, ұстаным, қажеттілік ұғымдарының ақыл және

даналықпен біртұтастықта дамып отыратындығын айқындайды.

Әлеуметтік-мәдени қазіргі заманғы адам өмірінің ақпараттық ХХІ ғасырында бірінші жоспарға түрлі деңгейлі және кешенді сипаты экожүйелерді сақтау және табиғи қоршаған ортаны қорғау және т.б. экологиялық (грек тіл. – «эйкос» – үй, отан, туған жер) мәселесі кіреді. Ақылды адам шын мәнінде табиғатқа, қоршаған ортаға, оның жер қойнауы және байлығына ойланбастан қарайды, өзін «табиғаттың қожайыны» деп есептеп әлемдік өркениеттің мәдени жетістіктерін түбегейлі қайта ойлайды.

Осыған байланысты салыстырмалы түрде жақында жаңа ғылым ретінде «экология» сияқты «экологиялық мәдениет» деген кешенді ұғым пайда болады. Экологиялық мәдениет – экология және мәдениеттану ғылымдарының тоғысында пайда болған панаралық феномені. «Экологиялық мәдениет – бұл адамдардың табиғатты қабылдау деңгейі, қоршаған әлемді және барлық ғаламның өзіндік бағалау ережелері, әлемдегі адамдардың қарым-қатынас құндылығы, бұл жерде нақ осы адамның субъектісі ретінде қоршаған әлемге қарым-қатынасы». Қазіргі заман жағдайында бұл тек қана биологиялық тәсіл болып қана қоймайды, сонымен қатар, әлеуметтік және әлеуметтік-мәдени (кешенді) экологиялық мәселелерді шешудің әмбебап құралы болып табылады.

Біздің заманымызда ХХ ғасырдың аяғына қарай социум мен қоршаған орта арасындағы тепе-теңдікті қайта қалпына келтіруге бағытталған стратегия негізге алынып тексерілді. Ол өз кезегінде тұжырымдамалық стратегиясы шеңберінде тұрақты немесе теңгерімді дамыту бағытында қалыптасты.

1992 ж. Рио-де-Жанейрода өткен БҰҰ-ның қоршаған орта және даму бойынша конференциясы, біздің планета барлық елдер үшін басшылық ретінде іс-әрекет дамуының стратегиясын бекітті. Сол уақытта АҚШ-та президенттік орнықты даму жөніндегі Кеңес құрылды. 1996 жылы Кеңес «Америка және тұрақты даму» баяндамасын «Қоршаған ортаны қорғау жолындағы бүгінгі еліміздің өсіп-өркендеуі мен ресурстарын, мүмкіндіктерін сақтау жөніндегі болашақ ұрпақ үшін тұжырымдамасы» атты тақырыпшасымен жариялады.

Аграрлық және өнеркәсіптік төңкеріске қарағанда экологиялық революцияның мақсаты материалдық игіліктердің (тауар массасы, азық-түлік, жаңа технологиялар және т. б.) өсуіне және тұрғындар санын қалпына келтіру арасындағы тепе-теңдікті сақтауға, табиғат ресурстары мен

қажеттіліктерін, Жер шары тұрғындарының арасындағы әлеуметтік-экономикалық және экологиялық дамуын, өз өмірі мен қоршаған ортаны сыртқы әлеммен үйлестіру үшін халықты қарым-қатынасқа оқыту негіздеріне әкеледі.

Бұл үдерісте қоғамның барлық салаларының белсенді қатысуы қоршаған ортаға қауіпті әлем туралы пікір, қоғамдық қатынастар жөніндегі іс-шаралар идеяларды жаһандық еніп, тек индустриалды дамыған елдердің қоғамдық және қоғамдық саясатына, соның ішінде білім беру, БАҚ жұмысына, жарнамаға, қоғамды құруға көмектесе алады.

Соның бірі, атап айтқанда, Америка Құрама Штаттарындағы ірі химиялық және мұнай-химия компанияларында жауапты лауазымдарда ұзақ уақыт жұмыс істеген Брюс Харрисон 20 жылдан астам уақыттан бері қоғам мен қоршаған ортаны қорғау бойынша әлемдегі алғашқы мамандандырылған мекеме құрды.

Дегенмен, Харрисон, тәжірибелі дәрігер болып қана қоймай, сонымен қатар Америка Құрама Штаттарында қоршаған ортаны қорғаудың танымал теоретигі болып саналады. Өзінің еңбектерінде америкалық индустриалды корпорациялардың экологиялық саясатының қалыптасуына елеулі талдау жасайды. Біріншіден «экологиялық коммуникация» және «энвайрокомм» терминін, кейінірек егжей-тегжейлі талқылайтын тұжырымдаманы енгізе отырып, Харрисон компаниялардың қоршаған ортаны қорғау мәселелеріне қатысты беделді басқарудың бірегей әдістері мен дамыған технологияларын ұсынды. Харрисонның кітабында америкалық бизнестің экологиялық сана-сезімінің дамуы, іскерлік пен мемлекет арасындағы қарым-қатынастың сипаттамасы, Америка Құрама Штаттардағы экологиялық құқықтық жүйені қалыптастыру және дамыту тарихы анықталған. Біз үшін, сондай-ақ, Харрисон АҚШ-та ғана емес, сонымен қатар басқа да индустриалды елдерде экологиялық қарым-қатынас саласында жетекші орган ретінде танылғаны өте маңызды. Жоғарыда айтылғандардың бәрін ескере отырып, Харрисонның жетістіктеріне сүйене отырып, қоршаған ортаны қорғау практикасында қоғамның дамуы және қоғамдық қатынастар жүйесі, бұқаралық коммуникациялар құрылымындағы өзгерістер, Интернеттің пайда болуы және электронды БАҚ-ты жетілдіру арқылы пайда болған өзгерістерге үнемі белгілі бір түзетулер қажет екендігін түсінеміз.

Бір жағынан, әлеуметтік-экономикалық дамудың жеделдетілуіне әсер ететін және екін-

ші жағынан, қоғамдық ар-ождан мен лайықты түрде қабылданатын экология саласындағы мемлекеттік саясат шеңберінде арнайы зерттеулер жүргізу және шараларды қабылдау қажеттілігі туралы мәселе хақында, бір жағынан, сыртқы экономикалық және саяси әдебиеттерде, атап айтқанда Герман Дели, Пол Хоукена, Брюс Харрисон және басқа авторлардың шығармаларында кездеседі.

Жеке жарияланған монографияларда АҚШ-тың үкіметтік құжаттары, америкалық ірі компаниялардың жылдық баяндамалары, халықаралық конференцияларда сөйлеген сөздері мен материалдары, сондай-ақ ай сайынғы кәсіби журналдарда үнемі жарияланатын көптеген мақалалар пайдаланылды. Бұл материалдар, негізінен, «консалтингтік агенттіктердің» корпоративтік жұртшылықпен байланыс бөлімдерінің қызметінде туындайтын экологиялық қоғамдық қатынастар мәселелерін қамтиды.

Біздің елімізде де ерте кезеңдердегі басылымдарда аты аталып, түсі түстелмесе де табиғаттың қыр-сырын, құбылыстарын сипаттайтын жарияланымдар тізбегін экологиялық сипаттағы алғашқы танымдық мақалалар деп атауға болады. 1892 жылдың өзінде «Дала уалаятының газетінің» 10 санында «Қазақтардың естерінен кетпей жүрген бір сөз» тақырыпты очерк жарияланған. «Экология» терминін жұрттар біліп жарытпаса да, сол очеркте аталмыш табиғатқа жанашырлық білдірген пікірлер кеңінен қозғалған. Дала уалаяты газетінде жарық көрген экологиялық танымдық сипаттағы мақалалардың дені қазақ даласындағы табиғи құбылыстарға, атап айтқанда сел, тасқан, қуаңшылық сынды табиғи апаттарға арналған. Аталмыш басылымда осы тақырыпта жарық көрген хабарламалар мен мақалалардың «Адам, Қоғам, Табиғат» (1888-1902) деген атаумен жеке жинақ болып жарық көруінің өзі басылымның сол кезеңнің өзінде экологиялық мәселеге жеткілікті дәрежеде көңіл бөлгендігінің айқын көрінісі деп атауға болады (Мырзабаев А, 2007).

Алаштың екі басылым Айқап және Қазақ экологиялық мүддені қорғайтын жер мәселесі үнемі көтеріліп отырды. Ұлттық және тәуелсіздік идеясы ояна бастаған тұста жарық көрген «Қазақ», «Сарыарқа» газеттері мен «Айқап», «Абай» журналдарындағы мақалалардың тақырыбы да осы жер мәселесін қамтыды (Жұртбай Н, 2014).

Экологиялық тақырыпта қазақ баспасөзінде ең көп қалам тербелген тақырып – Семей полигоны мен суы тартылған Арал мәселесі болғанды-

ғы даусыз. Семей жерінен бастап, Байқоңыр, Ақтөбе, Орал, Атырау, Ақтау өңірлерін алып жатқан жасырын полигондар, суы тартылған Аралдың тұзды бораны, Балқаштың бүгінгі келбеті, Арқаның ару өңірі – Баянауыл аймағы табиғатының бүгінгі халі үнемі мерзімді басылымдар мен ғылыми журанлдарда өзекті тақырыптардың қатарынан саналады. Әсіресе, Семей полигонының зардаптары жайлы мақалалар көптеп жазылды.

Бұл жарияланымдар журналистиканың барлық жанрларын (хабар, репортаж, есеп, сұхбат, суреттеме, фоторепортаж, публицистика, баяндама, очерк, телерепортаж, құжатты фильм) және барлық ақпарат құралдарын (мерзімдік баспасөзді, ғылыми журналдарды, теледидарды, радионы, кейінгі жылдары интернет сайттарын) қамтыды (Жұртбай Н, 2014).

Көріп отырғанымыздай, экологияның баспасөзде аталу мәселесі бүгінгі күнде барынша жазылып келеді. Мерзімді баспасөзіміз адамзат экологиялық қасіреттің алдында тұрғаны хақында жан-жақты айтуда. Бұл – даусыз. Алайда, экология проблемасын қоғаммен бірлікте, экологиялық мәдениет аясында қарастырған еңбектер жоққа тән.

Қоршаған орта мен табиғат және экология мен мәдениет бір-бірімен өте тығыз байланысты. Сол себепті де, олардың өзара сәйкес, өзектес дамуы заңды құбылыс. Қазіргі кезеңде ғаламдық деңгейде жер бетіндегі адамзат әрекеттеріне, адами қасиеттерге аса қажет үйлесімділікті айқындайтын көріністер, әлемдік деңгейдегі экологиялық дағдарыс, адамзат баласының тіршілігін сақтау мәселесі өзекті мәселелердің бірінен саналады. 2030 жылғы Қазақстан ауасы таза, мөлдір сулы, жасыл желекті елге айналуға тиіс. Өндіріс қалдықтары мен радиация бұдан былай біздің үйлеріміз бен бақтарымызға енбейтін болады (Назарбаев Н, 1997). Сонымен қатар Елбасы «Ұзақ мерзімді басым мақсаттар мен оларды іске асыру стратегиясы» санатына «Барлық қазақстандықтардың өмір сүру жағдайларын, денсаулығын, экологиялық ортаны жақсарту» проблемаларын қосқаны белгілі (Назарбаев Н, 1997).

Бұл мәселе біздің еліміздің қазіргі кезде алға қойып отырған ұстанымдарының бірі болғандықтан, жеке тұлға бойында экологиялық мәдениетті қалыптастыру, және оны бұқаралық ақпарат құралдары арқылы жүзеге асыру келелі мәселелердің бірі екендігі сөзсіз.

Әдебиеттер

- Anderson A (1997) *Media, Culture, and the Environment*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Беркунова Л.А. (2004) *Экологическая культура в аспекте становления ценностей современного общества*: Дис. – М. – с. 4.
- Гиляров А.М. (1990) *Популяционная экология*. – М.: Изд-во МГУ. – 436 с.
- Гиренок Р.И. (1987) *Экология. Цивилизация. Ноосфера*. – М.: Прогресс. – 342 с.
- Горшков В. М., Кондратьев К. Я., Лосев К. С. (1992) *Глобальные экологические перспективы // Мир науки*. – Т. 36. – № 4. – С. 8-11.
- Жаксыбеков Ә.С. (2009) *Экологиялық мәдениет*. – Алматы: Ғылым. – 233 б.
- Жұртбай Н. (2014) *Қазақстан бұқаралық ақпарат құралдары экологиялық мәселелер туралы: аймақтық аспектілер және аймақтық баспасөз. Философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация*. – Алматы.
- Ekström M and Nohrstedt SA (1996) *Journalistikens etiska problem [The Ethical Problems of Journalism]*. Stockholm: Rabén Prisma/Svenska Journalistförbundet.
- Иванова С.Ю. (2004) *Патриотизм, национализм, глобализм: социокультурные, исторические и антропологические аспекты*. – Ставрополь: Изд-во СГУ. – 117 с.
- Каганович И.З. (1983) *Целенаправленность и фактор времени в природосберегающей экономике (по результатам анализа межвременных связей) // Известия АН ЭССР Т. 32. – Общественные науки*. – № 4.
- Касимов Н.С. (1992) *Экологическое образование Проблемы развития экологического образования воспитания в России // Вестник высшей школы 1992. – № 10-12. – С. 61-63*.
- Кочергин А.Н. (1996) *Экологическое образование и воспитание в контексте современных глобальных техногенных процессов // Философия образования*. – М.: Знание. – 454 с.
- Қайыржанов А.С. (1998) *Қазақ мәдениетінің типологиясы. Мәдениеттану: оқу құралы*. – Алматы: Қазақ университеті. – 23 б.
- Лось В.А. (1993) *Экологическое образование: стратегия, методика, опыт // Вестник РАН*. – Т. 63. – № 8. – С. 761-762.
- Мамедов Н. М., Кадыров М. Я. (1997) *Основания концепции устойчивого развития // Устойчивое развитие будущее цивилизации*. – М.: Прогресс. – 232 с.
- Мырзабаев А. (2007) *Дала сәні // Егемен Қазақстан*. – № 355.
- Назарбаев Н. (1997) *Қазақстан-2030. Барлық қазақстандықтардың өсіп өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы. Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы*. – Алматы: Білім. – 93 б.

- Hansen A (1991) The media and the social construction of the environment. *Media, Culture and Society* 13(4): 443–458.
- Hesmondhalgh D (2006) Bourdieu, the media and cultural production. *Media, Culture and Society* 28(2): 211–231.
- Hjarvard S (2008) The mediatization of society: a theory of the media as agents of social and cultural change. *Nordicom Review* 29(2): 105–134.
- Фомина Н., Старовойтенко Н. (2010) Особенности экологического образования и воспитания студенческой молодежи // *Экологический вестник*. – № 1. С. 45-63.
- Cox R (2006) *Environmental Communication and the Public Sphere*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Schlesinger P (1987) *Putting 'Reality' Together: BBC News*. London: Methuen.
- Sennett R (2007) *Culture of the New Capitalism*. London: Yale University Press.
- Tuchman G (1978) *Making News: A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
- Ungar S (2007) *Public Scares: Changing the Issue Culture*. In: Moser SC and Dillinger L (eds) *Creating a Climate for Change: Communicating Climate Change and Facilitating Social Change*. New York: Cambridge University Press, 81–88.
- Valenti JM (1999) Commentary: how well do scientists communicate to media? *Science Communication* 21(2): 172–178. Berglez 465
- Valenti JM (2005) Report: continuing science education for environmental journalists and science writers – in situ with the experts. *Science Communication* 27(2): 300–310.
- Westerståhl J (1983) Objective news reporting. *Communication Research* 10(3): 403–424.
- Wilkins L and Patterson P (1990) Risky business: covering slow-onset hazards as rapidly developing news. *Political Communication* 7(1): 11–23.

References

- Anderson A. (1997) *Media, Culture, and the Environment*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Berkunova L.A. (2004) *Ekologicheskaya kul'tura v aspekte stanovleniya tsennostei sovremennogo obshchestva*. [Ecological culture in the aspect of the formation of values of modern society] / L.A. Berkunova. Dis. M.: – 4 s.
- Gilyarov A.M. (1990) *Populyatsionnaya ekologiya* [Population Ecology] / A.M. Gilyarov. M: Izd-vo. – 436 s.
- Girenok R.I. (1987) *Ekologiya. Sivilizatsiya. Noospera*. [Ekologiya. Sivilizatsiya. Noospera] / R.I. Girenok. – M: Progress. – 342 s.
- Gorshkov V. M., Kondrat'yev K. YA., Losev K. S. (1992) *Global'nye ekologicheskiye perspektivy* [Global environmental perspectives] / V. M. Gorshkov, K. YA. Kondratyev, K. S. Losev. *Mir nauki*. - T. 36. - № 4. - S. 8 - 11.
- Jaqsıbekov A.S. (2009) *Ékologiyalıq madeniet* [Environmental Culture] / A.S. Zhaksybekov. – Almatı: Gılım. – 233 s.
- Jurtbay N. (2014) *Qazaqstan buqaralyq aqqarat quraldary ekologiyalıq máseleler týraly: aimaqtyq aspektiler jáne aimaqtyq baspasóz. Filosofiya doktory (PhD) dárejesin alý úşin daıyndałǵan dissertatsia* [Media about environmental issues in Kazakhstan: regional aspects and regional press. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy (PhD)]. – Almatı.
- Ekström M and Nohrstedt SA (1996) *Journalistikens etiska problem* [The Ethical Problems of Journalism]. Stockholm: Rabén Prisma/Svenska Journalistförbundet.
- Ivanova S.IY. (2004) *Patriotizm, natsionalizm, globalizm: sotsiokul'turnye, istoricheskie antropologicheskie aspekty* [Patriotism, nationalism, globalism: socio-cultural, historical and anthropological aspects] / S.IY. Ivanova. Stavropol': Izd-vo SGY.– 117 s.
- Kaganovich I.Z. (1983) *Tselenapravlenost' faktor vremeni v prirodosberegai'shchei ekonomike (po rezul'tatam analiza mejvremennyh svyazei)* [Boundaryity and Factor Factor in Prenatal Economic Growth (Conclusions on Analysis of Interrelated Links)] / I.Z. Kaganovich // // *Izvestia AN ESSR* T. 32. - Obshchestvennye nauki. – № 4.
- Kasimov N.S. (1992) *Ekologicheskoe obrazovanie Problem razvitiya ekologicheskogo obrazovania vospitaniya v Rossii* [Environmental Education Problems of the Development of Environmental Education Education in Russia] / N.S. Kasimov // *Vestnik vysshey shkoly*. -№ 10-12.-S. 61-63.
- Kochergin A.N. (1996) *Ekologicheskoe obrazovanie i vospitanie v kontekste sovremennyh global'nyh tehnogennyh protsessov* [Ecological education and upbringing in the context of modern global technogenic processes] / A.N. Kochergin. // *Filosofia obrazovania*. – M.: Znanie. – 454 s.
- Qayırjanov A.S. (1998) *Qazaq mádenietiniń tipologuasy* [Typology of Kazakh culture] / A.S. Kairzhanov. *Mádeniettanıy oqu quraly*. Almatı: Qazaq ýniversiteti. –23 s. Los' V.A.(1993) *Ekologicheskoe obrazovanie: strategiya, metodika, opyt* [Ecological education: strategy, methodology, optimism] / V.A.Los. // *Vestnik RAN*. 1993. - T. 63, - № 8. - S. 761-762.
- Mamedov N. M., Kadyrov M. IA. (1997) *Osnovaniya kontseptsii ýstoichivogo razvitiya // Ýstoichivoe razvitiye budushchee tsivilizatsii* [Foundations of the concept of sustainable development // Sustainable Development of the Future of Civilization] / N. M. Mamedov, M. IA. Kadyrov. – M.: Progress. – 232 s.
- Myrzabaev A. (2007) *Dala sáni / Egemen Qazaqstan* [Dala Sáni / Egemen Kazakhstan] / A. Myrzabaev. – № 355.
- Nazarbaev N. (1997) *Qazaqstan-2030. Barlyq qazaqstandyqtardyń ósip órkendeýi, qaýıpsızdigi jáne ál-aýqatınıń artıy. El Prezidentiniń Qazaqstan halqyna Joldaýy* [Kazakhstan-2030. Increased prosperity, security and prosperity of all Kazakhstanis. Address of the President to the people of Kazakhstan] / N. Nazarbaev. – Almatı: Bilim. – 93 s.
- Hansen A (1991) The media and the social construction of the environment. *Media, Culture and Society* 13(4): 443–458.
- Hesmondhalgh D (2006) Bourdieu, the media and cultural production. *Media, Culture and Society* 28(2): 211–231.
- Hjarvard S (2008) The mediatization of society: a theory of the media as agents of social and cultural change. *Nordicom Review* 29(2): 105–134.

- Fomina N., Starovojtenko N. (2010) Features of ecological education and upbringing of student youth // *Ekologicheskii vestnik*. - No. 1. S. 45-63.
- Cox R (2006) *Environmental Communication and the Public Sphere*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Schlesinger P (1987) *Putting 'Reality' Together: BBC News*. London: Methuen.
- Sennett R (2007) *Culture of the New Capitalism*. London: Yale University Press.
- Tuchman G (1978) *Making News: A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
- Ungar S (2007) *Public Scares: Changing the Issue Culture*. In: Moser SC and Dillinger L (eds) *Creating a Climate for Change: Communicating Climate Change and Facilitating Social Change*. New York: Cambridge University Press, 81–88.
- Valenti JM (1999) Commentary: how well do scientists communicate to media? *Science Communication* 21(2): 172–178. Berglez 465
- Valenti JM (2005) Report: continuing science education for environmental journalists and science writers – in situ with the experts. *Science Communication* 27(2): 300–310.
- Westerståhl J (1983) Objective news reporting. *Communication Research* 10(3): 403–424.
- Wilkins L and Patterson P (1990) Risky business: covering slow-onset hazards as rapidly developing news. *Political Communication* 7(1): 11–23.